

Møte for lukkede dører, Stortinget 3. august 1909, ettermiddag

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 3. august 1909 kl. 17.30.

Præsident: Liljedahl

Dagsorden:

Fortsat behandling av
Indstillinger fra den forsterkede militærkomite angaaende hærordningen (indst. S. XXXXII for 1908 med tillæg og 1909, jfr. dok. nr. 1 med tillæg for 1909).

Man fortsatte behandlingen av avsnit 9, gjenindførelse av regimenter, og avsnit 10, opsætning av selvstændige (kombinerede) hærenheter.

Næss: Der er allerede under den forløpne debat talt en hel del om distriktsinteresser og om de like brigader. Vestlandsrepræsentanterne, som har hat ordet, har fremholdt disse interesser, og de har gjort det, fordi de tror, at de falder sammen med landsforsvarets interesser. Jeg er enig med de repræsentanter, som har hævdet, at det er det heldigste for vort forsvar, at der opsættes like brigader. Hvis man vedtar militærkomiteens forslag om ulike brigader, mindre brigader paa vestlandet, saa er ikke jeg i tvil om, at det vil vække uvilje og misnøie. Her er talt saa meget om den geografiske inndeling, og det er hævdet, at det er næsten det, som betinger et heldig forsvar for vort land. Men jeg mener, at der ogsaa er andre momenter, som man maa ta hensyn til, naar man skal vente at kunne organisere et godt forsvar. Jeg vil nævne, at det, som skaper interesse for vort forsvar, det er av den største betydning, en god aand i armeen, de moralske værdier, som er nødvendige for et godt forsvar. Fra de medlemmer av militærkomiteen, som har hat ordet, er der faldt endel uttalelser, som jeg vil fæste mig lidt ved. Militærkomiteens formand gjentok atter og atter dette, at kravet om like store brigader er ikke berettiget. Jeg mener i motsætning dertil, at det er fuldt berettiget og det av flere grunde. Det er sagt, at om man opsætter ulike brigader, mindre brigader paa vestlandet, saa vil ikke det ha nogen betydning, nei da. Jo, jeg mener, det vil ha betydning. Allerede som det nu er, klages der over ansættelsesforholdene i bergenske brigade - jeg vil her nærmest hefte mig ved forholdene ved avancement til stabsofficerer. For det første ligger de avdelinger længer borte fra den centrale del av landet - avsides. Gjør man nu ogsaa denne brigade til en mindre brigade, en brigade av anden rang, saa tror jeg at kunne med ret hævde, at for denne brigades officerer vil dette virke meget uheldig for dem med hensyn til forfremmelse til stabsofficerer. Jeg mener, at det er klart, at de dygtigste officerer vil søke til de store brigader med standkvarter enten i eller i nærheten av Kristiania, hvor de kan sette sit lys mere paa staken og bli set. Det er

ganske sikkert, at de officerer, som maa opholde sig i de avsidesliggende distrikter, ikke har den anledning til at sette sit lys paa en stake, som de har, der blir ansat her i de store brigader. Følgen herav er, at alle dygtige officerer vil søke sig ind til de store brigader, fordi der er større chanser for forfremmelse. Jeg tror ikke, komiteens formand vil nægte det. Jeg tror, han vil være enig med mig i det. Det var det forhold. Desuten vil der ogsaa for underbefalet bli et uheldig forhold ved de mindre brigader. Der blir færre ansættelser - forsaavidt er ogsaa de smaa brigader uheldige. Da militærkomiteens formand uttalte dette, at vestlandsrepræsentanternes paastand ikke var berettiget, saa fik jeg det indtryk, at det for ham kun var opsætningen, som var det hovedsagelige; det var det viktigste. Det samme indtryk fik jeg av det foredrag, som kaptein Aavatsmark holdt. Opsætningen og den geografiske inndeling var det viktigste. Aanden i armeen talte man ikke om. Men jeg mener, at en god aand har betydelig vægt. Man faar ta alle momenter med og regne med disse, naar man vil organisere vor hær paa den heldigste maate og ved organisationen vil tilstræbe at styrke vort forsvar, det er vi vel alle enige om. Saa foretok hr. formanden en sammenligning mellem vore brigaders forhold til hinanden og de tyske stater som Bayern, Württemberg og Sachsens armeers forhold til den tyske hær! Det synes jeg dog var et uheldig eksempel. Selvstændige staters armeer, naar de deltar med Tyskland i en krig, kan aldeles ikke sammenlignes med vore brigaders forhold til hinanden, det vilde være urimelig at gjøre det. Disse stater har jo selvstendig organiserte armeer. Det er derfor ikke noget eksempel, som kan brukes her.

Saa sa formanden baade igaar og idag, at de vestlandske brigader ikke har folk nok. Tar man for sig den rekruteringsstatistik, som er oppgjort for brigaderne, saaledes som distrikterne nu er, saa viser det sig, at de har folk nok. De har likesaamange folk som de andre brigader, spesielt trondhjemske. Naar man derimot tar brigadedistrikterne, som de nu er, og river dem istykker, saaledes som militærkomiteen har gjort, idet den river fra store dele av distrikterne og legger dem til andre, saa er der ikke tvil om, at folkemængden vil minke, det er det, som militærkomiteen har gjort; den har f.eks. revet betydelige dele fra bergenske brigades distrikt og lagt dem til andre distrikter. Militærkomiteens formand snakket om at spæ østlandsfolk over til vestlandsavdelinger. Dertil vil jeg gjøre den bemerkning, at militærkomiteen tar vestlandsavdelinger og dermed styrker østlandske avdelinger. Den har revet store dele av kristiansandske brigades distrikt og overført dem til østlandske brigadedistrikter og den har foretat lignende beskjærelse av bergenske brigade. Den har ikke spædd østlandske avdelinger paa vestlandske, men vestlandske paa østlandske. Det har den gjort, ikke sandt?

Kaptein Aavatsmark snakket saa smukt om

decentralisation. Jeg synes, kapteinen skulde ha tatt mere hensyn til det ved militærkomiteens indstilling; det er netop centralisation, som er foretatt. Saa saa kapteinen, og det syntes jeg var nok saa stridt, at skal man ta hensyn til landsforsvaret, saa kan man ikke opsætte like brigader. Den geografiske inndeling er altsaa det ene avgjørende for et heldig forsvar. Mener kapteinen det? Jeg kan ikke tro, at han mener det. Der er jo ogsaa andre hensyn end de geografiske, som kan gjøre sig gjældende, naar man skal organisere et godt forsvar. Det er noget, som heter at vække, at skape, at vedlikeholde interessen for forsvaret. Alle avdelinger skal være like og ha like verdi, saa der ikke skapes misnøie. Kapteinen sa, at han mente, at det var lokale hensyn, som dikterte vestlandsrepræsentanternes stilling. Naa nei, vestlandsrepræsentanterne forstaar ogsaa hvad dette gjælder, de forstaar ogsaa at ta landshensyn, og de mener, at organisationen bør bygge paa hensyn til det hele land. Men de mener tillike, at det ikke er av interesse for landets forsvar i det hele, at enkelte av avdelingene faar det indtryk, at de skal opsættes som mindre værdige avdelinger end andre. Paa den maate støtter man ikke landsforsvaret; skal det støttes helt ut og saaledes som vi alle ønsker det og vil det, saa faar man skape organisationen slik, at der ikke nogensteds i landet er en avdeling, som finder sig skuffet over organisationen. La os skape tilfredshet overalt i landet, ved alle avdelinger, da først mener jeg, at man skaper et trygt landsforsvar. Jeg nævnte isted, at det allerede skulde være tilfældet ved bergenske brigade, at officersbefalet fandt sig lidt tilsidesatt; jeg har ikke saa indgaaende kjendskap til det, men jeg tør tro, det kan være tilfældet. Og er det tilfældet, at det er saa nu, hvordan vil det saa bli, naar man opsætter en ubetydelig avdeling derborte? Av militærkomiteens indstilling fremgaar det altsaa, at der vil bli rivninger i distriktet; distrikter vil bli revet fra sin nuværende sammenheng og overført til andre. Det er klart, at det har uheldige følger, det er vel noget, som ikke tør benægtes. Jeg mener det, at er der noget, som skal styrke forsvaret, saa er det godt kameratskap mellem avdelingene og mellem de enkelte indbyrdes; det er efter min mening av den allerstørste betydning. Ved en bataljon paa vestlandet har forholdene været slike i de sidste 30 aar, at enkelte kompanier har været ført over til andre distrikter og nye distrikter er ført til. Resultatet er blit det, at der formelig er et fiendtligt forhold tilstede. Det har været saa i den bataljon i en 10, 12 aar, og det hersker der fremdeles, og det er et meget beklagelig forhold, kjendsgjerninger, som det ikke gaar an at avvise. Det er uheldig og vil bli uheldig, og der vil gaa lang tid hen paa den maate, og det vil hindre organisationens heldige utvikling. Det vil ha uheldige virkninger efter min mening, og vi har kjendsgjerninger, som viser det. Det er vel sandt det gamle ord, at enighet gjør sterk. Det er vel helt

berettiget at anvende dette ogsaa med hensyn til forsvaret. Der er tilsyneladende en enighet under kommando; men der skal mere til i en avdeling, hvor mandskaperne skal arbeide sammen; den maa ikke være tvungen denne enighet, men den maa være skabt av et indbyrdes godt forhold.

Repræsentanten hr. Hoff uttalte, at hvis man nu vedtok militærkomiteens indstilling, saa vilde det skape tilfredshet - jeg tror det var saa omtrent, hans bemerkning faldt. Jeg er imidlertid av en anden mening. Det vil ikke skape tilfredshet i de vestlandske distrikter, hvis man gjør de avdelinger der ringere.

Saa var der et par andre momenter, som der ikke har været nævnt noget større om her. Det er mobiliseringsforholdene set i forbindelse med utviklingen av vore kommunikationsmidler. Jeg mener, at naar man nu finder, at det er nødvendig at dra sammen endnu større avdelinger og opsatte dem her paa østlandet, var det endnu mere nødvendig før. For det første er der nu sket den betydelige forandring til fordel for en hurtig mobilisering, at alle bataljonsdistrikter ikke har mere end den halve utstrækning av, hvad de hadde før, og dernæst er nu kommunikationsmidlerne utviklet saa betydelig og saa godt, at en avdeling i det bergenske, som mobiliseres der, vil ganske snart kunne komme østover, den vil hurtig kunne føres over fjeldet. Har man et regiment liggende paa Voss, vil det snart kunne føres over fjeldet med Bergensbanen, og det regiment, som ligger paa Ulven, vil ogsaa meget hurtig kunne bringes over fjeldet med nævnte bane. Der er den uhyre store fordel nu mot før, at nu behøver man ikke for den saks skyld at danne større brigader paa østlandet end paa vestlandet, man kan godt opsatte en stor brigade ogsaa paa vestlandet, fordi kommunikationsmidlerne i forbindelse med delingen av distrikterne har forbedret saa betydelig mobiliseringsforholdene, at man meget hurtig kan trække avdelingerne sammen og føre dem frem i fronten. Dette er allerede tilfældet nu, efterat vi har faat Bergensbanen. Ja, besynderlig nok, netop da denne bane er færdig, finder man det paakrævet at forsterke de østlandske avdelinger og forringe styrken paa vestlandet. Landets mobiliseringsforhold vil bli endnu fordelagtigere, naar vi faar vestlandsbanen, Dovrebanen og Raumabanen. En Dovrebane vil gjøre det meget let at føre avdelinger søndenfra og nordover, likesaavel som nordenfra og sydover.

Der var en repræsentant, repræsentanten hr. Mjelde, som var lidt inde paa traditionen. Ja, der har ikke været talt saa meget om den, hvilken betydning den har; men jeg mener, at den er av stor moralsk værdi. Vi kjender alle fra krigshistorien, hvilken moralsk kraft og kampværdi der ligger i det, at en avdeling har en ærefuld fortid. Nu mener jeg, at hvis det er saa, og jeg tror, jeg tør med bestemthet paastaa, at det er saa, at denne inndeling med smaabrigader paa vestlandet, med færre regimenter end de

store paa østlandet, vil skape misnøie, da skulde man vogte sig for det. Vestlandets avdelinger har en saa ærefuld fortid, at jeg tror, man skal vogte sig for at nedsætte deres værd nu. Jeg behøver ikke at si mere om det, men vil bare minde om den betydning, som de vestlandske avdelinger hadde for vort lands forsvar i begyndelsen av forrige aarhundrede i krigens tid, og jeg mener, at den moralske værdi, den rette aand i armene, er av saa stor betydning, at vi skal søke at fjerne alt, som kan paavirke den uheldig.

Hvis stortinget nu gaar til en saadan organisation av vort infanteri, at de vestlandske brigader opsættes mindre end de østlandske, saa tror altsaa jeg, man derved skader organisationen, skader landets forsvar, og det skulde man betænke sig mange gange paa, før man foretok et saadant skridt. Det er saa rart med det; det vil føles ubehagelig, og alt, som virker i den retning, virker ikke godt. De anførte argumenter er av saa stor betydning og veier saa meget, at man skal betænke sig mange gange, før man foretar denne inndeling efter militærkomiteens forslag.

Egede-Nissen: Jeg skal bare gi en ganske kort erklæring om, hvordan jeg agter at stille mig til denne sak. Hvad spørsmålet 3- eller 4-bataljonsregimenter angaar, saa vil jeg selvfølgelig, hvis det blev billigere at ha 4-bataljonsregimenter, helst ha det, men jeg er ikke i tvil om, at alle hensyn tat med i betragtning vil 3-bataljonsregimenter bli det billigste og det letteste at administrere, og da er det en klar sak, at jeg holder paa det. Jeg maa ogsaa faa lov til at uttale, at det forekommer mig besynderlig, at den ærede statsraad idag saavidt sterkt kan argumentere mot 3 bataljoner i regimentet, al den stund vi jo har hat en proposition fra forsvarsdepartementet eller fra regjeringen, underskrevet av hr. Lowzow, i hvilken han holder paa 3 bataljoner i regimentet, og endog i den blaa bok, saavidt jeg husker, holder statsraad Lowzow principalt paa 3 bataljoner. Jeg tror derfor, at i grunden kan man ikke lægge saa stor bredt paa, hvad statsraad Lowzow uttaler her i debatten, naar hans opfatning har været, som jeg her har tilladt mig at anføre.

Hvad dernæst spørsmålet om distriktsinndelingen og fordelingen av regimenter i de forskjellige brigader angaar, saa maa jeg derom uttale, at jeg ikke kan forstaa, hvad det skulde kunne genere de forskjellige landsdele, at de indregistrerte sine tropper under den ene eller den anden brigade. En ting burde jo i hvert fald besjæle alle de herrer, som holder saa sterkt paa forsvaret, og det er dette: hvordan skal vore tropper bedst utnyttes i forsvarets tjeneste? Og da er jeg for min part, naar jeg skal se det, som det forekommer mig, ikke et øieblik i tvil om, at den forsterkede militærkomite har løst denne opgave paa den mest tilfredsstillende maate. Jeg har rigtignok hørt, at hr. Thore Foss mener, at man ikke kan

gjøre kristiansandske brigade svakere av hensyn til, at man under en konflikt med stormagterne maa kunne forsvare Kristiansand mot stormagterne; men jeg antar, at hr. Thore Foss kan være ganske overbevist om, at det blir ikke troppeavdelinger fra Kristiansandske brigade, der kommer til at kunne forsvare Kristiansand mot en stormagt. Hvis det overhodet kan lykkes - hvad jeg nu betviler - men hvis det skal kunne lykkes, saa maa selvfølgelig forsvaret ske fra sjøen av. Det blir ikke ved tropper fra kristiansandske brigade.

Jeg tror ogsaa, at økonomisk set, vil den forsterkede militærkomites indstilling være forsvarligere end det forslag, der er optat av forsvarsdepartementet. Jeg er ikke i tvil om, at der vil bli ganske andre reiseutgifter og dermed større byrder for mandskaperne, hvis man følger de ideer, som er fremsat fra hr. Lowzow, end hvis man følger komiteens indstilling. Men hvad jeg her skulde ønske, at man gjorde, det var, at man fulgte den forsterkede militærkomites indstilling fra ifjor. Ifjor hadde militærkomiteen enstemmig indstillet paa, at man skulde ha 39 bataljoner plus 1 jägerkorpsbataljon, Tromsø stift ikke medregnet, og jeg for min part kan ikke forstaa, at der iaar skulde være kommet nogen væsentlig indvending mot dette. Man siger, at man har fundet, at det efter den senere statistik vil være forsvarlig at oprette flere bataljoner, end man gjorde i militærkomiteens gamle indstilling. Men de blir jo saa svake, ialfald som fredsbataljoner og øvelsesbataljoner blir de temmelig svake de bataljoner, som blir opsat efter militærkomiteens indstilling, og endnu svakere efter kommanderende generals, og jeg kan derfor ikke forstaa, at det skulde være urimelig, om man fulgte den enstemmige militærkomiteindstilling fra ifjor. Jeg har tænkt at opta denne, og jeg gjør det, ikke mindst fordi den vil medføre en besparelse af 140000.00 kr om aaret, og jeg er idag altsaa i det heldige tilfælde, at jeg staar sammen med den enstemmige militærkomite ifjor. Det, som efter militærkomiteens mening var ret ifjor, det kan vel ikke være helt vanvittig iaar. Jeg vil derfor, hvis voteringen blir ordnet saadan, at der først blir voteret over 3 eller 4 bataljoner i regimentet, votere for 3 bataljoner i regimentet og dernæst anmode om, at der maa bli git mig anledning til at lægge til videre grund for behandlingen militærkomiteens indstilling fra ifjor.

Grivi: Der er en ting, som jeg særlig har lagt merke til i denne debat. Det er det, at der blir talt saa litet om den neutrale sone. I 1905 hørte vi mere om den neutrale sone, end vi gjør nu. Dengang blev det sagt, at naar vi fik den neutrale sone, skulde det ikke være saa farlig med forsvaret overfor den svenske grænse, da skulde det bli saa billig, og man skulde greie sig med sonen, som man i tilfælde hadde greiet sig med fæstningerne. Jeg kan ikke skjønne andet, end at der er kommet ind en slags anden tone her; troen paa den neutrale sone er ikke saa

stor lenger, som den var i 1905. Dette kan bare glæde mig; for jeg har aldrig trodd noget paa den neutrale sone, jeg var mot den dengang ogsaa. Det, som hændte i 1905, har tvertimot hat den virkning paa mig, at jeg mener, vi efter 1905 har større opfordring, end vi hadde før, til at se til at verge landegrænserne vore. I 1905 hadde vi en anden forsvarslinje likeoverfor Sverige, end vi har idag. Det er den forsvarslinje, som bestandig har været brugt, naar det har gjældt; det er i de trakter, de norske har drevet svenskerne tilbake dit, de skulde være. Nu er desværre den forsvarslinje, som visselig er den bedste, tapt, og det maa vel ha sin virkning paa de anordninger, som vi herefter skal træffe for vort forsvar. Grænsefæstningerne er tapt, det kunde endda gaa an; men forsvarslinjen er tapt, det er det værste. Jeg mener derfor, det er nødvendig at se sig om og prøve at reparere paa det, som foregik i 1905. Jeg tror, at nationen i det store og hele er kommet til den overbevisning, at den fare, som vi blir utsat for, kommer fra øst, slik som den bestandig har kommet. Under denne synsvinkel vilde jeg, at forsvaret av dette land skulde ordnes, og jeg kan ikke andet se, end at det har været den ledende tanke i militærkomiteen. Anordningen av de forskjellige avdelinger har visselig været baaret av tanken om, at vort forhold til Sverige i militær henseende efter 1905 er betydelig forværret. Og jeg tænker nok nogen hver, som har fulgt med, har en følelse av, at det ikke netop er av den venskabeligste natur forholdet til den østlige nabo. Vi ser, at der i forskjellige retninger blir yppet strid og kiv, noget som vi maatte vente os skulde komme, og som ikke har overrasket dem, som har fulgt med i historien. Det er ut fra de forutsætninger jeg mener, at forsvaret skal lægges, og da kan jeg ikke andet end si, at følgen derav maa bli, at den største styrke maa koncentrereres mest mulig her paa østlandet; jeg kan ikke se det paa anden maate. Jeg kan godt forstaa de patriotiske følelser, som vestlænderne har, og at de gjerne vil ha sin brigade saa stor som de østlige brigader. Men jeg mener ogsaa, at vestlænderne, som altid har været gode patrioter, maatte kunne se, at faren for landets selvstændighet i det hele kommer fra øst. Og de skulde bøie sig for det hensyn. Det, som særlig har bevæget mig til at ta ordet, er det, at mit distrikt har været nævnt saa mange gange her under debatten, Telemarkens regiment. Ut fra den grundsætning, som jeg har fremholdt, kan mit standpunkt ikke være tvilsomt likeoverfor spørsmålet om, hvor Telemarkens regiment i tilfælde skal føres hen. Jeg mener, at det rent naturlige er, at det blir trukket østover. Vi hører geografisk med til østlandet, og vi har ganske andre gode kommunikationer hitover paa østlandet, end vi har vestover. Erfaring har ogsaa tilfulde godtgjort, at Telemarkens bataljon har været den første, som har maattet møte paa grænsen. Det var saa i 1814, og det var saa i 1905. Det er kjendsgjerninger, som vi ikke kommer forbi. Da synes jeg nok, det maa være det naturlige, at

Telemarkens regiment skulde komme til at operere sammen med folk, som de har opereret sammen med i fredens dage. Skulde et regiment bli sendt alene hitover, mener jeg, at det forsvarskraft, som laa i regimentet, vilde bli betydelig forringet. Det at en avdeling, et regiment hører med til en brigade, har selvsagt den betydning i militær henseende, at det skal øves sammen med de andre, det skal bli en del av et større hele, og de maa for at komme til sin fulde ret, operere sammen med dem, som de er kjendt med. Og da synes jeg, spørsmålet for mit vedkommende som telemarking ikke kan være tvilsomt. Vi har i gamle dage hørt med til østlandet, men senere blev Telemarken ført over til kristiansandske brigade. Det er saa, ikke andet end jeg har hørt, at man befinder sig udmerket vel ved at tilhøre kristiansandske brigade, vi har ingen ting forsaavidt at klage over. Og vi kunde av hensyn til det gode samarbeide inderlig godt høre med til kristiansandske brigade. Men jeg mener, at den, som uhildet vil se paa kartet, han maa si, at det er næsten mot naturens orden, at Telemarkinger og Numedøler og folk fra Brunlanes skulde bli sendt bortover til Kristiansand. Jeg vil indrømme, at forholdet kan komme til at stille sig anderledes, naar Vestlandsbanen blir færdig helt til Kristiansand; da kan det stille sig paa en noget anden maate. Thi da kan disse folk fra Kristiansand komme næsten likesaa fort hitover som telemarkingerne, og da kan der bli spørmaal om en anden inndeling. Men det er saa lang tid til, at jeg tror ikke, vi kan gjøre noget forsøk paa at løse de ting, som ligger saa langt frem i fremtiden. Vestlandsbanen til Kristiansand kan tidligst bli færdig om 25 aar. Men naar den er færdig, saa kan det nok bli spørmaal om en anden ordning. Jeg mener, at vi har, som jeg begyndte med, al grund til at la hele folket vende sine ansigter mot grænsen. Det er der faren er, og det er der, faren har været. Og ut fra den grundsætning tror jeg ikke, at spørsmålet her kan være tvilsomt.

Hjertenæs: Det kunde være vaagsomt for mig, som ikke er militær, at ta ordet i denne sak. Men som den ærede repræsentant fra Finmarksbyerne sa forrige dag, at han vilde si et borgerlig ord, saa faar jeg nærmest karakterisere det, jeg har at si, som et borgerlig ord. Der har saavel av statsraaden som av en hel del repræsentanter - spesielt da fra vestlandet og sørlandet og av disse igjen særlig to, nemlig dhrr. Foss og Valeur - været fremholdt det uheldige i en brigadeinndeling med forskjellig styrke. Da jeg selv som repræsentant fra vestlandet har en noget anden opfatning og saaledes vel ogsaa kommer til i stemmegivningen at stille mig paa et andet standpunkt, saa vil jeg gjerne fremkomme med endel bemerkninger til begrundelse av mit standpunkt. Jeg forstaar simpelthen ikke denne sterke talemaate om forskjellen i brigadene. Jeg erkjender, at jeg forstaar den ikke. Saavel den ærede repræsentant fra Romsdal hr. kapt. Høstmark som min ærede amtskollega hr. Næss fra Sogn

hævdede, at der skulde være folk nok at ta av. Jeg forstaar ikke en slik talemaate. Samtlige 20 aarsklasser er opført blandt de stridende, og da mener jeg, at man kan ikke ta flere folk, end der er. Jeg forstaar heller ikke den talemaate, at det skulde være nogen skam for de vestlandske brigader, at de skulde være mindre end de øvrige. Naturforholdene gjør, at befolkningen bor spredt paa vestlandet, der bor et mindre folkeantal paa kvadratmilen end her paa østlandet og i det trondhjemske. Det er noget, som ligger i sakens natur. Jeg kan saaledes ikke fatte, at det skulde være nogen ringere stilling paa vestlandet at ha mindre brigader. Jeg skal komme med et praktisk eksempel, og særlig vil jeg trække det frem mot en uttalelse av den ærede representant fra Kristiansand hr. Valeur. Han sa, at det har vakt et stik i hjertet, at de vestlandske brigader var saa smaa. Endvidere talte han om, at de hadde bortskaaret en del, og at det hadde bragt sorg og smerte. Hvad stikken angaar maatte det vel være mere indbildning end virkelighet. Jeg tror det. Og hvad angaar denne smerte, som der skulde være ved bortskjæringen, saa vil jeg nærmest betrakte det som en operation, og den skulde ialfald ha en god mening, og resultatet skulde bli bra. Med hensyn til det skal jeg nævne den nordlige del av Bergens brigade. Jeg sigter her til Voldens bataljon. Den har hittil hørt til bergenske brigade. Men jeg vil spørre: Er det urimelig, at en mindre del av Romsdalens tropper blir placert indenfor sit eget amt til øvelse? Kan man finde det urimelig, at den del blir skaaret bort fra Bergens brigade? Og skulde vi føle os saaret av den grund? Tror man virkelig, at disse folk paa Søndmør, som gaar over til Trondhjems brigade, utstøter hjertesuk over, at de skal gaa over til Romsdalen? Nei, det faar ingen mig til at tro, og heller ikke har jeg hørt nogen hjertesuk deroppe fra. Jeg har selv som soldat staat sammen med folk der oppe fra Søndmør, og jeg tør si, at der var den bedste forstaaelse. Men jeg finder det rimelig og i sin orden, at folk, som er fra Romsdalen, har sin militære tjeneste indenfor Romsdalen. Jeg forstaar simpelthen ikke den tale om skam og ringeagt og det saarende, som har været nævnt i anledning av, at bergenske brigade skulde bli mindre. Det er klart, at hvis man utvider grænserne mot Romsdalen paa den kant og likedan sydover, saa kan man naturligvis faa en Bergens brigade paa 9 bataljoner som de andre. Men er det nogen fordel? Det blir jo store, lange avstande for dem, som skal paa eksercerpladsen, og ellers flere andre ulemper. Naar jeg hører disse sterke uttalelser fra vestlandsrepresentanterne, kommer jeg ihu et ord, som har trængt sig levende ind paa mig, og det er ordet "utskiftning". Jeg synes, det smaker av utskiftning dette om like store brigader. Vi vet, hvorledes det gaar til i utskiftning, alle kjemper for at faa mest, og der opstaar misnøie, hvis ikke alle faar fuld ret. Ut fra mit syn forstaar jeg det ikke rigtig; jeg betrakter hver enkelt menig, hver enkelt soldat som en lille del av hæren. Jeg

gaar ut fra, at alle skulde være fædrelandsforsvarere, og naar pligten kalder bør vi gaa derhen, enten det skulde være til Kristiansand eller opover til Trondhjem eller over til østlandet. Hvad blir ellers dette store ord, som har været ført om de store bevilgninger til jernbaner, hvis ikke det skulde bli tilfælde? Hvad er det, som har drevet frem disse store bevilgninger til jernbaner? Hvad var det, som drev frem Dovrebanen? Var det ikke hensynet til militærvæsenet? Og er det tilfældet, skulde det vel ikke ha noget at si, enten bergenske brigade var større eller mindre; thi jeg mener, at skulde faren true et sted indenfor den bergenske brigade, vil selvfølgelig det øvrige land komme til hjælp, og omvendt hvis fare skulde true paa østlandet, var det ikke mere end vor simple pligt at være med at forsvare vort land. Ut fra den synsmaate og betragtning mener jeg, at det er overdrivelse, naar det har været sagt idag, at brigadeinndelingen var det store spørsmåal. Nei, jeg mener, det er et mindre spørsmåal. Et ganske andet spørsmåal er det, at man ikke river op kompanigrænserne eller bataljonsgrænserne; det blir noget ganske andet. Det, folk interesserer sig for, er, at de faar ha de gamle, kjendte pladser at eksercere paa, det være sig kompanier eller bataljoner, og jeg kan delvis ogsaa indrømme, hvad regimenter angaar; men naar det gaar saa vidt som til brigader, vet vi, at de har helt forskjellige eksercerpladser. Der er visselig folk, som har staat sin militærtjeneste, som ikke har det ringeste kjendskap til andre inden brigaden, og hvorledes kan man da komme og tale om patriarkalske forhold. Det kan ha sin berettigelse paa enkelte eksercerpladser; men det hører ingensteds hjemme overfor en hel brigade, det er min opfatning av saken. Her har været talt skarpe og sterke ord mot militærkomiteens indstilling. Ja, ser man paa den indstilling, som forelaa ifjor, og den, som foreligger iaar, er der en betragtelig forskjjel, idet den kræver adskillig større bevilgning end indstillingen fra ifjor. Jeg kan forstaa, at militærkomiteen har forandret standpunkt i den retning. Den, som erindrer, hvad som er fremkommet fra den tid, militærkomiteens indstilling forelaa ifjor, i aviser, i brochurer og paa folkemøter, hvorledes der har haglet med haan og spot i mange tilfælde, han kan forstaa, at militærkomiteen kan ha gaat saa vidt, som den har gjort. Vi faar da huske paa, at der er en grænse for, hvad vi formaar at bære. Det bør ikke bli, som det er sagt av en mand, at vort land kunde klassificeres i to klasser: den ene skulde bestaa av dem, som bærer uniformer og den anden av dem, som bærer filler. Vi faar passe oss for den ting.

Det har ogsaa været sagt, spesielt av den ærede repræsentant fra Kristiansand, at det forslag, som han fandt mest opløftende og ophøiet og jeg husker ikke alle disse deilige og vældige uttryk, som han brukte, det var kommanderende generals forslag. Jeg vil straks erklære, at det er det forslag, jeg først og fremst vil stemme imot. Og hvorfor? Det har været fremstillet i pressen

slik, at naar man har en hær paa 45 bataljoner, saa var det noget ganske andet at gjøre med end en hær med f.eks. 40 bataljoner. Hvad er det sande forhold? Jo - her kommer jeg tilbake til det, som jeg begyndte med - at man raader over en vis mandskapsstyrke, alle de, som er indført i de 20 aarsklasser, og det er klart, at enten man sætter op en hær paa 45 bataljoner, eller man sætter op en hær paa 40 bataljoner, saa blir jo antallet av de menige stridende det samme. Forskjellen blir bare den, at hver bataljon ved 45-inndelingen blir mindre, mens det, hvis vi bruker 40-bataljonsinndelingen, blir flere i hver bataljon. Det eneste, som kommer i tilvækst, det er de forskjellige staber av officerer og underofficerer. Det er sandt, at de kommer som tilvækst; men der kommer ogsaa sandelig tilvækst i utgifterne, det faar vi huske paa. Ut fra det syn, som jeg har, naar jeg mener, at vi faar ikke flere menige stridende, om man sætter op flere bataljoner, saa er det klart, at min stilling er given. Jeg siger som den ærede repræsentant fra Tønsberg, hr. Hoff, at jeg vil stemme imot ethvert forslag, som vil medføre utgifter, som gaar ut over militærkomiteens indstilling. Det er mit standpunkt. Jeg kan derimot ikke si, hvilket forslag jeg vil komme til at stemme for; men det vil jeg ha sagt, at ethvert forslag, som vil medføre forøkede utgifter ut over militærkomiteens indstilling, det ser jeg mig nødt til at stemme imot. Vi faar huske paa, at naar vi er komne saa langt i utgifter, som vi nu er efter den fremlagte indstilling, saa maa vi vel alle erkjende, at det er toppunktet av, hvad vi kan gaa med paa. Jeg skal indrømme, der er forbedringer i det nye forslag mot det foregaaende, og det kan til en vis grad forsones os med de større utgifter. Jeg kan saaledes gi komiteen min anerkjendelse. Der kan være meget i hr. Høstmarks forslag, som kan være tiltalende; men det faar ogsaa erkjendes - og det vedgik jo ogsaa statsraaden - at selv det forslag, hvor der kommer 1 bataljon til - altsaa ialt 43 bataljoner istedenfor militærkomiteens 42 - det vil give en mereutgift av kr. 53000.00. Vi faar overveie disse ting og se, om nytten svarer til de utgifter, det vil medføre, og da er jeg for min del ikke i tvil om, hvad jeg skal vælge. Under sine uttalelser kom repræsentanten fra Kristiansand, hr. Valeur, med hensyn til lovprisningen av kommanderende generals forslag med en sløngbemerkning, som jeg for min del ialfald syntes kanskje kunde ha været usagt, angaaende disse bataljoner, som er utenfor regimentsforband. Jeg syntes, at tonen i den bemerkning aandet av, hvad jeg vil kalde ironi eller lidt haan. Jeg har en ganske anden opfatning av det. Der har været megen klage over militærkomiteen, og repræsentanten, hr. Valeur, gav den sandelig ogsaa tilstrækkelig i saa henseende; men han anslog rigtignok paa slutten en anden tone, saa det kan hände, han selv trodde, han hadde været for stri. Jeg vil yde militærkomiteen min anerkjendelse, fordi den har været lydhør overfor de bemerkninger, som fremkom forrige aar, og jeg mener, at den fortjener ikke vantak eller

paatale, fordi den har været lydhør for folkets krav, jeg mener, den fortjener tak og anerkjendelse for det. Jeg har følt mig opfordret til at si de faa ord angaaende dette. Med hensyn til hr. Næss, saa turde de tanker, jeg har fremholdt, ogsaa ramme hans uttalelser. Jeg vil dog faa lov til at uttale et par ord om det ogsaa. Han talte om, at vestlandske og kristiansandske brigader ved at de var saa smaa likesom kom til at staa i et daarligere forhold. Han sa ialfald om de officerer, som var i de østlandske brigader, at de var som lyset, der lyser paa en stake. Ja, jeg kom til at tænke paa, at vi paa vestlandet maatte være lyset, som var sat under en skjæppe. Jeg tror ikke egentlig, det hører hjemme her; thi hvis jeg føler mig som et individ av fædrelandet, som en fædrelandsforsvarer, og gaar der, hvor pligten kalder mig, da vilde jeg aldrig ha følelsen av, at jeg er som den, der staar i en 2den rangs stilling, som noget underordnet; men jeg vilde føle mig som en del av samfundet, som var kaldt til at være med paa den hellige pligt at forsvare fædrelandet, enten det nu var her eller der. Det eneste, som for mig har stillet sig noget vanskelig, det er advancementsforholdene; men efter den utredning, som er kommen saavel fra komiteens ærede formand som fra kaptein Aavatsmark, saa er de betæneligheter faldt bort. Det ligger i sakens natur, at er et regiment mindre, saa er der selvfølgelig færre saavel av underofficerer som av officerer, og er det større, saa er der flere, og saa blir advancementsforholdene omtrent de samme. Dertil kommer, som det har været oplyst, at naar man er kommen saa langt som til kaptein, saa har man jo anledning til at gjøre sit advancement gjældende over hele landet. Hvad traditionerne angaar, saa er det jo saa, at hver har sine traditioner; vi paa vestlandet har vore, og de paa østlandet har sine; men at det skulde gjøre sig saa gjældende, at vi skulde være saa hjertesaa, at det skulde ha nogen indvirkning paa os, om der skulde være en bataljon mindre i den vestlandske brigade end her paa østlandet, det faar ingen mig til at tro. Jeg vil slutte med de ord, som hr. Hoff uttalte, at jeg stemmer mot ethvert forslag, som gaar ut paa at forøke utgifterne ut over militærkomiteens indstilling.

Sjursen: De talere, som hittil har uttalt sig om saken, de hører hjemme enten i militærkomiteen eller paa vestlandet paa hr. Grevi nær. De har væsentlig debatteret spørsmålet ulike eller like brigader, mindre spørsmålet 4- eller 3-bataljonsregimenter. Naar jeg har forlangt ordet, saa er det fordi jeg som medlem av militærkomiteen i 1901, som ogsaa beskjæftiget sig med hærorganisationen, hadde anledning til at ta stilling til det sidste spørsmål, og jeg var dengang av den formening, at man ikke burde gaa til indførelse av 3-bataljonsregimenter, men burde holde paa 4-bataljonsregimenter. Det var statsraad, oberst Stang, som fremla en proposition, som gik ut paa forskjellige forandringer i vor hærordning og

deriblandt ogsaa, at vi skulde indføre regimenter med 4 bataljoner. Oberst Stang la dengang den aller største vægt paa, at naar vi skulde gaa til en forandring i vor hærordning, saa burde vi være saa vare og forsigtige, som det overhodet lot sig gjøre, og lægge forandringene saa nær indtil det, vi hadde, bygge saa meget som mulig paa det, som bestod, fordi al historie hadde lært andre lande og ogsaa os, at under overgangstiden, som var saa meget længer og gjorde sig saa meget sterkere gjældende, jo større forandringene var, befandt hæren sig i en svakhetstilstand, som gjorde, at det var og vilde være i høieste grad betænkelig at gaa videre end aller høist nødvendig. Det var med dette som utgangspunkt i 1901 at oberst Stang fraraadet paa det bestemteste at gaa til 3-bataljonsregimentet. Militærkomiteens flertal sluttet sig dengang til kommanderende general, generalløitnant L'Orange; som var av den formening, at man burde gaa til 3-bataljonsregimentet. En minoritet i militærkomiteen - jeg husker ikke, hvor mange, jeg tror det var to eller tre - fulgte oberst Stang. Om det dengang var blit spørsmaal om at foreta en saadan forandring i vor hær, som var anbefalt av militærkomiteens flertal og av kommanderende general, og om det dengang var blit indført, saa tror jeg, at vi maa være enige om allesammen, at vi vilde ha følt os mindre sikre end vi gjorde i 1905; for hæren vilde da ha befundet sig i den svakhetstilstand, som man ogsaa nu frygter og advarer mot. Med oberst Stang stod flere av de officerer, som nu i den departementale komite har sluttet sig sammen om fremdeles at anbefale varsomhet og forsigtighet, naar vi skal forandre hærordningen, og det er ut fra den betragtning - har jeg læst dokumenterne ret - at den departementale komite ogsaa nu iaar anbefaler os at bygge saa meget som mulig paa det, som bestaar, og forandre saa litet som mulig og forsøke at lægge den nye hærordning indtil det, vi har. Hr. Grivi talte om, at man maatte være var for den fare, som truet fra øst, og det har vist hr. Grivi ret i; det tør hände, at der fremdeles er den samme opfordring for os til at forsøke at holde armeen i krigsberedskap og ikke foreta større forandring, end at man til enhver tid kan si til sig selv: Vi er da allikevel saa nogenlunde beredt. Det tør hände, at dette hensyn fremdeles bør veie noget. Og ut fra disse betragtinger er min stilling til de foreliggende spørsmaal ogsaa denne gang givet. Jeg agter principalt at gi det forslag til forandring min stemme, som fjerner sig mindst fra det bestaaende, og saa følge videre, altsaa principalt den departementale komites hærordningsforslag og subsidiært kommanderende generals forslag, og forsaavidt heller ikke det skulde vinde stortingets bifald, saa vil jeg stemme for militærkomiteens forslag. Det kan vel neppe nægtes - jeg skal ikke bruke ordet oprivning, som synes at saare militærkomiteens ærede medlemmer, - men det kan vel neppe nægtes, at naar forholdet er, at vi for tiden har 5 like brigader med 8 bataljoner i hver brigade, saa er det da

virkelig den departementale komites hærordningsforslag, som fjerner sig mindst fra den ordning. Jeg er opmærksom paa, at forandringen i opbudene gjør det nødvendig, at der blir forrykkelse i forholdet, at bataljonsdistrikterne blir delt, forsaavidt er forholdet anderledes nu, end det var i 1901; men selv dengang, da der ikke var tale om den forandring, mente de høierestaaende officerer, jeg tidligere har nævnt, at man allikevel ikke burde gaa til at indføre 3-bataljonsregimentet. Jeg tror derfor, at jeg har gode grunde for fremdeles at opretholde min stilling fra da. Det er ikke saa ganske let for os usakkyndige at finde frem, naar sakkyndigheten er delt i to for ikke at si flere partier. Det faar undskyldes os, at vi legger særlig vægt paa det argument, som vi forstaar; og det synes mig at maatte være indlysende dette, at det er et hovedhensyn ved en forandring i en hær, som er en ømfindelig institution, at man maa være forsiktig og gaa smaat, forsiktig og varsomt frem. Og om vi gjør det nu, om vi gaar til at bygge op regimentet - for det er jeg enig i, at vi maa - med 4 bataljoner, er det dog ikke derigjennem utelukket, at vi ikke om en tid, kortere eller længre, hvis vi synes, kan ta det neste skridt og omgjøre 4-bataljonsregimentet til 3-bataljonsregimentet; det er dog ikke utelukket; og specielt turde det hælde, at den leilighet kan melde sig tidligere, end nogen aner, naar vi erindrer, at utskrivningsmandskaperne kunde komme til hurtigere end vi tænkte at bli forøket i antal derved, at aarsklasserne rykker ned baade et og to aar, og naar vi erindrer, at der er bragt i forslag en forandring med hensyn til, hvorhen mandskaperne skal regnes paa utskrivningspunktet, til hvilke avdelinger, de da skal gaa. Det er altsaa, naar jeg vil anbefale departementets forslag, ikke min mening at si, at det militært er det bedste; det tør jeg ikke si rent militært set; men det er ut fra disse betragtninger, ut fra denne argumentation, som jeg tror, enhver av os kan forstaa, at jeg er kommen til det resultat, jeg er. Der har været debatteret ogsaa her i salen ikke saa litet med militære argumenter for og mot, ogsaa ved spørsmålet 4 eller 3 bataljoner i regimentet, og hvis herrerne har læst st. prp. 50, saa vil man paa side 9 se, at den departementale komite ogsaa ut fra et militært synspunkt forsvarer 4-bataljonsregimentet. Jeg skal ikke gjenta det; jeg har ingen evne til at bedømme værdien og vægten av det; men jeg finder grund til, da det ikke efter min formening har været tilstrækkelig fremholdt i debatten, at henvise repræsentanterne til de bemerkninger, som den departementale komite der er fremkommet med. Og det gaar dog ikke an at borteliminere sakkyndigheten aldeles fra den komite; den er dog sammensat bl.a. av chefen for generalstaben, av chefen for vor intendantur, av general Hoff, som i adskillige aar var brigadechef og tidligere hadde bestyret forsvarsdepartementet som statsraad og forut for det i en række av aar hadde været lærer paa krigsskolen bl.a. ogsaa i militær administration, og ved

siden av disse sakkyndige sitter der folk, som vi vet allesammen interesserer sig varmt for vort forsvar. Jeg vil i den forbindelse minde om, at formanden i forsvarsforeningen, som ogsaa er medlem av komiteen, hr. Bibliotekar Drolsum har rettet en appel til os allesammen om at være var og forsiktig, naar det gjælder forandring av hæren. Ved siden derav er altsaa, som vi vet, kommanderende general mot de ulike brigader og har derfor fremsat sit eget forslag. Man siger, at det er forholdet i militær henseende og erfaringerne fra utlandet, som vi har at holde os til, naar det gjælder spørsmålet 4 eller 3 bataljoner i regimentet. 3-bataljonsregimentet er saa meget mere haandterligt i vort kuperte terræn, heter det. Ja, men hvor stort er 3-bataljonsregimentet i utlandet, og hvor stort er det hos os? I utlandet er det paa 3000 mand, 1000 mand i hver bataljon; hos os er det med den feltstyrke, som man har beregnet regimentet til, saavidt jeg vet, 2400 eller 2500 mand, og det er dog en betydelig forskjell. Og det er dog ikke det viktigste, men det viktigste er, at paa øvelsespladsene vil vi aldrig faa et regiment, som er større end halvparten av det, jeg nævnte, vi vil aldrig faa et regiment paa øvelsespladsen sterkere end ca. 1400 mand, fordi vi ikke vil gaa til utvidelse - tror jeg nogen av os - av øvelsestiden. Det vil være 4 aarsklasser, som vil være indkaldt til disse øvelser, saaledes som den nu ligger an, og det skulde jeg dog mene bør bety noget. Det blev i min tid - jeg har været vernepliktig officer - klaget gang paa gang blandt officererne, blandt befalet i det hele taget, at man i øvelsestiden paa eksercerpladsen som ute i terrænet ikke hadde avdelingerne med feltmæssig styrke; det er en meget stor mangel ved fredsøvelser; men den lar sig nu engang ikke rette paa. Man har forsøkt at faa det ved kunstig at sammensætte større avdelinger. Jeg mindes, engang Valdres og Hallingdals bataljoner laa sammen paa Helgelandsmoen og der av disse bataljoner blev lavet en feltbataljon; men jeg husker ogsaa meget godt, hvilke besværligheter vi fik i den anledning, da vore kompanier og pelotoner blev dobbelt saa store. Det blev ganske anderledes uhaandterlige avdelinger, end vi var vant til. Saa man kan snakke saa meget man vil om, at vi skal forsøke at lægge øvelserne med avdelinger i fred saa meget som mulig ind til de avdelingsstørrelser, som vi kan paaregne i krig; men det lar sig nu engang ikke gjøre. Jeg tror ikke, at regimentet paa 4 bataljoner i fred er saa uhaandterlig, som man vil gjøre det til. Jeg er paa det rene med, at det, saadan som eksercerpladsene nu er, neppe kan bli spørsmaal om at faa mere end i høiden 5 à 6 regimenter samlet til øvelse; men efterhaanden maa det da vel kunne la sig gjøre at ændre det. Nu saadan uten videre at overføre erfaringerne fra utlandet i disse spørsmaal paa vort land er nu vel heller ikke saa ganske riktig. Det er nævnt, at terrænet i vort land skulde være saa kupert og saa vanskelig, at vi av den grund maa ha mere let haandterlige avdelinger end i utlandet. Men paa

den anden side anføres ogsaa fra sakkyndige, at netop dette kupert terreng gjør, at man nødvendigvis hyppigere end i utlandet maa detachere avdelinger, maa avse en bataljon eller et kompani eller flere kompanier til detachement. Det gjøres ogsaa gjældende. Og da siges det fra sakkyndig hold, at det da er vel saa godt, at man paa forhaand har 4-bataljons regimenter; for saa beholder man ialfald de 3 bataljoner. Det være nu, som det være vil med disse militære spørsmåal. Jeg har nævnt dem, - ikke fordi jeg har det ringeste greie paa det, men jeg har som sagt læst dette, jeg ogsaa, som jeg formoder herrerne forøvrig har gjort. Meningerne er delte, det lar sig ikke nægte.

Hvad spørsmålet om de ulike og like brigader angaar, eller de ulike og saa godt som like brigader, som jeg faar betegne det, i hr. Høstmarks forslag, vil jeg si, at jeg kan ikke nægte for, efter mit kjendskap til forholdene ved avdelingerne og ut fra den erfaring, jeg har faat, da jeg stod ved avdelingerne, at der ligger ikke saa liten vægt - man kan nu si, hvad man vil - paa det argument, som ble fremholdt av hr. Thore Foss. Det være med rette eller urette: Mandskaper og befall ved de mindste brigader vil nu engang føle sig at være av ringere kvalitet, det lar sig ikke nægte. Hr. Bratlie har visselig ret i, at de ikke burde gjøre det; men de vil komme til at gjøre det, jeg tror det. Det er likesom paa forhaand sagt dem, at de er nu engang ikke saa sterke som brigaderne i de andre dele av landet. Og naar man siger til dem: Ja, det bør dere heller ikke være; for det er ikke rimelig, at fienden kommer paa deres kanter, ja, saa er det saa; men jeg tror neppe, de vil forstaa det. Jeg tror, at hr. Thore Foss har ret i det. Og det er noget, man maa være forsiktig med. Man har hele tiden ogsaa her argumenteret ut fra utlandet, at ute i Europa forsøker man at koncentrere styrken ogsaa i fredstid paa de utsatte punkter i landet og der, hvor man venter, at fienden skal komme. Men da maa man jo ikke glemme, og det er fremholdt ogsaa av de sakkyndige i dokumenterne, at vi her hos os har militssystemet, vi har ikke soldaterne staaende under vaaben det hele aar saadan som i mange lande, hvorom her er spørsmåal. Da blir jo forholdet et noget andet. Dertil kommer jo, at jeg ikke kan nægte, at det er en besynderlighet, at i det aar, vi aapner Bergensbanen, aaret efter at vi har besluttet Dovrebanen og Vestlandsbanen, hvis bevilgning ikke mindst blev avgjort av militære hensyn, saa gaar vi hen og siger: Nei, vi maa gjøre disse brigader mindre sterke, uagtet vi nu har sørget for dels at faa det middel færdig og dels at det vil bli færdig, det middel, som vil bringe disse brigader, i tilfælde det behøves, hurtigere frem, end vi nogensinde før har kunnet det. Jeg synes, det er lidt underlig, jeg kan ikke nægte for det. Men som sagt, disse argumenter, de militære som jeg saa maa kalde dem, de spiller en mindre rolle for mig i avgjørelsen her. Det, som for mig er det væsentlige, er det, som blev fremholdt i 1901 med oberst Stang i spidsen, og det, som har været fremholdt

senere og ogsaa denne gang, at vi maa være forsigtige og vare og gaa smaat og forsiktig frem ved forandringer i hærordningen. Derfor agter jeg ogsaa denne gang at stemme, som jeg gjør. Der har været talt fra flere hold - specielt fra hr. kaptein Aavatsmark, tror jeg, det var - om at man har snakket om oprivninger. Istedet for at oprive har militærkomiteen ved sit forslag tildels samlet der, hvor der var oprevet før, og deri har visselig kaptein Aavatsmark ret. Han nevnte saaledes Valdres og Hallingdals bataljoner. Jeg har selv staaet ved Valdres bataljon. Valdres bataljon hadde ihvertfald i min tid et utskrivningsdistrikt, som ganske vist omfattet Valdres, men som dernæst, hvis jeg ikke husker feil, strakte sig op til Eidsvold og saavel norden- som søndenfor Eidsvold. Det samme var tilfælde med Hallingdals bataljon, det er saa, og jeg tror nok, at militærkomiteen der har arronderet heldig. Men jeg vil ikke si, at militærkomiteen har været saa heldig paa andre punkter. Det ligger jo nær for mig at tænke paa mit eget valgdistrikt, Solør. Det bestaar for tiden av 5 herreder, og det er delt i militær henseende saaledes, at den øvre del, 3 herreder, tilhører Østerdalens bataljon, de 2 søndre herreder tilhører Hedemarkens bataljon. Nu er det visselig saa, at det ligger ikke saa litet i dette at forsøke at samle et distrikt i en avdeling, og jeg tror, at det ligger ikke saa liten vægt paa, at man kan faa samlet det distrikt, jeg har den ære at representere, i én bataljon. Det er en bekjent sak, at næringsdriften deroppe, tømmerhugningen, tømmerkjøringen og tømmerfløtningen, utvikler hos ungdommen mot og uforfærdethet, raskhet i vendingen og en kvikhet i tanken, som virkelig gjør, at Solungen er et soldatermateriel, som jeg ikke har hørt andet end bare rose i høie toner av officererne, og jeg tror, at den vernekraft, som distriktet representerer, vil bli ganske betydelig øket, dersom man kan samle dem, som naturligen hører sammen. Det har departementets forslag gjort, og det har kommanderende generals forslag gjort, mens militærkomiteen derimot har set sig nødt til - jeg indrømmer det - at ta den øvre del av distriktet, som nu tilhører Østerdalen og lægge den til Hedemarkens bataljon, som altsaa den nedre del av distriktet nu tilhører, mens den har ladet den nedre del av distriktet gaa sammen med Vingers og Odalens fogderi ind i en egen bataljon, som den har kaldt Kongsvinger bataljon. Jeg har villet nevne dette tilslut for herigjennem at faa anledning til at henlede administrationens opmerksomhet paa forholdet her, saaledes at hvadenten det ene eller det andet forslag maatte bli vedtat, skulde jeg anse det særdeles ønskelig, om denne bataljon, dette distrikt, som det blev gjort i 1901, med sine samtlige herreder blev slaat sammen til én bataljon, som dengang blev kaldt Solør bataljon.

Præsidenten: Den næste indtegnede taler er hr. Høstmark, som har hat ordet 2 gange tidligere i denne sak. Der er nu fremlagt paa præsidentens bord reglementsmaessig

bemyndigelse for hr. Høstmark til at optræ som ordfører i denne sak.

Høstmark: Den sidste ærede taler talte endel om 3 og 4 bataljoners regimenter. Jeg skal ikke indlate mig videre paa det, da jeg allerede før har uttalt, hvorfor jeg ikke kan stemme for 4 bataljoners regimenter. Jeg er hvad det angaar, enig med militærkomiteen og i, hvad der om den sak er uttalt av komiteens ordfører og andre av dens medlemmer. Men jeg vil tillate mig at gjøre en liten berigtigelse i noget av, hvad hr. Sjursen anførte. Han sa nemlig, at i utlandet er disse 3-bataljons regimenter paa 3000 mand, hos os bare paa 2400 mand. Vore 4-bataljons regimenter skulde efter det ikke bli stort større end de utenlandske 3-bataljons regimenter. Det er ikke tilfældet. De utenlandske regimenter er i almindelighet paa 3000 mand, naar de er paa 3 bataljoner; men vore 3-bataljons regimenter vil ikke bli meget mindre. Ialfald blir de nærmere 4000 mand, hvis det er 4-bataljonsregimenter, og da blir de vel uhaandterlige i vort terræn. Hr. Sjursen talte ogsaa om øvelsesstyrken. Ja, øvelsesstyrken har været liten i vore bataljoner, og den vil bli liten, men det har ikke nogen indflydelse paa det spørsmål, som vi her skal avgjøre, fordi enten man tar 42 bataljoner og ordner regimentet paa 4 bataljoner eller paa 3 bataljoner, blir øvelsesstyrken akkurat den samme i begge tilfælde, saa paa avgjørelsen av det, vi her staar overfor, har ikke det spørsmål nogen indflydelse. Repræsentanten fra Telemarken, hr. Grevi, talte lidt om den neutrale sone og om vort forhold til Sverige og mente, at nu mere end nogensinde burde vi lægge vægten paa forsvaret mot øst og forsvaret her paa østlandet. Jeg skal ikke som han indlate mig paa, hvad vægt der bør lægges paa den neutrale sone. Men jeg er enig med ham i, som jeg før har sagt, at det viktigste for os at forsvare vil i hvert tilfælde bli østlandet, grænsen mot øst. Men naar hr. Grevi la saadan vægt paa det, maatte det konsekvent føre til, synes jeg, at han stemmer for mit forslag. Jeg har tidligere paavist, det er ikke motsagt med et ord av militærkomiteen eller fra andet hold, at til ethvert tidspunkt av mobiliseringen vil jeg staa paa østlandet med 2 bataljoner mere end efter militærkomiteens forslag. Det er sagt av militærkomiteen, og det er sagt av hr. Grevi ogsaa, at naar dette telemarkske regiment ikke var indlemmet i østlandsbrigaden, vilde det, naar det mødte her, ikke gjøre sin fulde nytte, saa det vilde ikke støtte forsvaret paa den maate, jeg mente. Jeg har en ganske anden opfatning. Jeg synes, at for folk i almindelighet maa det staa nok saa klart, at 21 bataljoner dog maa være sterkere end 19 bataljoner, og naar man faar frem et regiment til, saa det blir 24, saa maa da 24 være sterkere end 22. Allerede for længe siden, da disse formelle eller formalistiske indvendinger kom fra militærkomiteen angaaende dette, konfererte jeg med flere av vore første militære autoriteter om dette spørsmål, og

de er allesammen undtagen de, som er medlemmer av militærkomiteen, enige med mig. Mit forslag gir til forsvar av østlandet 2 bataljoner mere paa den 6te mobiliseringsdag end militærkomiteens. Saa er der en anden ting, som det gjælder at faa fort i orden. Det er bevogtningen, det andet opbud, der staar, som hr. Aavatsmark sa, som sløret foran, mens vi opsætter vore linjetropper. Det vil ogsaa efter mit forslag være fortære fremme. Hvis vi tar tverdelingen - hvad vi godt kan gjøre efter mit forslag ogsaa -, faar vi omkring Kristianiafjorden en brigade, bestaaende av Smaalene, Jarlsberg og bygderne omkring Kristiania. Disse mobiliserer meget hurtig; de kan, som jeg allerede har nævnt, være mobilisert paa den 4de dag; men hvis vi skal ha Telemarkens regiment med, saa kan der ikke være mobilisert før paa den 6te mobiliseringsdag. Det andet opbud kan naturligvis ogsaa mobilisere meget hurtigere og komme meget hurtigere frem til sine bevogtningspladse, og om det andet opbud av Telemarkens regiment blir henlagt til kristiansandske brigade, er der, som jeg tidligere har paapekt, udmerket god anvendelse for det nede i Tønsbergavsnittet, mens man har fuld bruk for det andet opbud av de to østlandske brigader i Kristianiafjorden forøvrig og paa grænsen. Altsaa baade hvad første og andet opbud angaar, betyr mit forslag en styrkelse av forsvaret her paa østlandet og en hurtigere mobilisering.

Med hensyn til dette enkle Telemarkens regiment uttalte hr. Grevi og flere andre, at det vil komme til at staa saa alene her. Nei, det blir ikke staaende alene, det er ikke tilfældet. For det første kommer det frem her til Kristiania, er opsat her den 6te dag efter mobiliseringen - det er efter de officielle planer, som jeg har her -, saa kommer imidlertid av kristiansandske brigade forøvrig det vesterlenske regiment omkring Stavanger allerede efter 7- 8-9 dage med Bergensbanen. Det slipper at staa, som det er sagt av militærkomiteen og antydnet, tror jeg, av andre, og vente i dage og uker. Nei, allerede dagen efter at det er ankommet her, begynder de nye regimenter at ankomme; i løbet av den 7de - 8de - 9de dag kommer de 3 bataljoner, som kommer fra Stavanger, og naar Vestlandsbanen er færdig til Kristiansand, vil kristiansandsbataljonerne komme endda tidligere. Dette finder jeg at maatte slaa fast her likeoverfor den paastand, at dette telemarkske regiment efter mit forslag skal staa aldeles isolert. Allerede dagen efter begynder de andre regimenter at komme, og i løbet av 3 dage er et regiment til ankommet. Dette gjælder allerede under de kommunikationsforhold, som vi nu har.

Jeg har ogsaa tidligere paapekt forholdene med hensyn til specialvaabnene. De vestlandske brigader skal ogsaa efter militærkomiteens indstilling ha sine specialvaaben. Hvad skal man gjøre av dem, før de kommer ind i nogen avdeling av Vestlandets brigader? Jeg er ræd for, at fristelsen kan bli vel stor til at kjøre dem ind i de

østlandske brigader paa forhaand og binde dem der. Jeg tror, det ogsaa kan bli en feil.

Hr. Valeur - tror jeg det var - snakke lidt om, hvordan forholdet vilde være, om det skulde være nødvendig at forsvare Kristiansand. Jeg hadde ikke tænkt at fæste mig noget videre ved det, da det i grunden er et sekundært spørsmål. Men hr. Bratlie, komiteens formand og ordfører, kom med et svar til hr. Valeur. Han sa: Om nu Kristiansand blir besat, idet en større sjømagt lægger beslag paa stedet som havn, som en anløpsstation, saa vil det bli lettere at undsætte Kristiansand efter militærkomiteens forslag end efter mit forslag. Aldeles ikke. Hr. Bratlie sa nemlig, at efter mit forslag - d.v.s. naar Telemarkens regiment henlægges til Kristiansand -, saa vil dette regiment alene komme ned og hjælpe til der; hvor meget bedre vilde det ikke være, sa hr. Bratlie -, om det kom sammen med en hel østlandsbrigade. Det skulde være den nederste østlandsbrigade der, som militærkomiteen har foreslaaet. Da var der noget at gjøre, - hr. Bratlie sa det; hr. Bratlie behøver ikke at ryste paa hodet. -

Bratlie: Jeg sa: om det kom som led av en brigade, ikke: sammen med en brigade.

Høstmark: Som et led. Ja, da naturligvis kommer den sammen med brigaden; det var meningen. Kom den alene uten at være sammen med det øvrige av brigaden, saa er det naturligvis akkurat det samme, hvad enten den hører til den østlandske eller til kristiansandske brigade; men kommer den som led av en brigade, da kommer altsaa en hel brigade. Men naar nu hr. Bratlie vil ta en østlandsk brigade nedover og desuten efter mit forslag telemarksregimentet atpaa, saa blir det 4 regimenter istedenfor efter hans forslag bare 3, altsaa ogsaa i det tilfælde vil mit forslag bety øket styrke. Men, som sagt, det er et sekundært spørsmål. Jeg bare nævner det, fordi hr. Bratlie anførte det i sit svar til hr. Valeur. Saa har det tildels underhaanden været spurt mig, hvor jeg fik folk fra, naar jeg indskrænket de østlandske brigadedistrikter saaledes, som jeg har foreslaaet. Spesielt hr. Konow har spurt mig om det. Jeg har svart paa det, der er folk nok. Bataljonerne har nemlig i sine ruller staaende et vist antal mandskaper, men ikke alle disse skal rykke ut ved mobilisering, der blir endel hjemme som reserve til at spæ paa med etterpaa. Hvis der f.eks. staaer 1500 mand i en bataljonsrulle, og den efter planen skal opsættes med 1000 mand - jeg tar runde tal - saa rykker den ikke ut med mere end disse 1000 mand; de 500 blir hjemme til at spæ paa med etterpaa. Naar jeg altsaa tar et mindre distrikt og deler i flere bataljoner, saa kan jeg, ved hjelp av, at jeg allerede fra først av spør mere paa av disse overflødige mandskaper, disse reservemandskaper, faa frem flere bataljoner, alle med samme størrelse, altsaa faa frem flere mand til den første

opsætning, ikke bare flere bataljoner, men flere mand. Hr. Bratlie nævnte noget om, at kommanderende generals forslag og mit forslag hadde en skematisk inndeling, som om Norge var et stort flatt land. Ja, man skal være lidt forsigtig med at bruke saadanne slagord som dette om den skematiske inndeling, om at spæ paa og om centralisation, som ogsaa er blit brugt her. Det kan falde tilbake paa en selv; for er det nogen, som har skematisk inndeling av landet, saa er det militærkomiteen. Jeg vil ikke dadle militærkomiteens arbeid i det hele, og jeg har allerede uttalt min fulde anerkjendelse av dens gode arbeide, men det lider dog av sine mangler, og jeg vil faa lov til at tale lidt om det. - Den har her lagt en lineal tvers over landet, over fjeld, dal og flater, og saa har den trukket en anden linje mellem det trondhjemske og Østerdalen tvers over fra grænsen til Stat. Det er det mest skematiske, nogen kan tænke sig, og saa er de saa skematiske, at de ikke kan tænke sig muligheten av, at telemarksregimentet skal kunne brukes paa østlandet, naar det ikke er indlemmet i østlandsbrigaden allerede ved organisationen. Er det ikke skematisk eller formalistisk, eller hvad man vil kalde det? Der er bare den mangel, at der har været en liten krok paa linealen, ellers vilde de ogsaa ha faat med egnen her omkring Sørfjorden og indlemmet i østlandsbrigaden. Da hadde de været skematisk helt ut. Jeg tror heller ikke, man skal tale saa meget om dette at spæ paa, al den stund det er et sterkt led i vort forsvar, at vestlandsbrigaderne skal sende sine avdelinger østover for at delta her. Det er dem, som skal spæ paa med sine mandskaper her østerpaa. Militærkomiteen foreslaar jo desuten selv, at man skal ta av de nuværende vestlandske avdelinger og spæ paa den store sydlige østlandsbrigade. Der har været talt lidt om disse vestlandske brigader som anden rangs brigader, og det er nævnt, at det ogsaa vil indvirke paa avancementsforholdene. Nei, egentlig indvirke paa avancementsforholdene vil de ikke. Det har været nævnt, at bergenske brigade har lidt kvalitativt under de hittilværende forhold, fordi den har ligget saa avsondret, nu kan det kanskje bli anderledes, da vi har faat Bergensbanen; men avancementsforholdene i bergenske brigade har ikke lidt under det, tvertimot har man avancert ialfald fra løytnant til kaptein hurtigere i bergenske brigade end andetsteds, og det er sket paa bekostning av kvaliteten, fordi de dygtigste folk, som saa sig chanser til at komme under naadens sol herinde i Kristiania og holde sig fremme, reiste derfra, de vilde ikke være derborte, og det er min faste overbevisning, at man vil gjøre dette forhold endnu værre, naar man paa denne maate gjør vestlandsbrigaden til en anden rangs brigade. Man kan bare se i militærkalenderen, der vil man faa bekræftelse paa det. Der har været talt av flere av vestlandets repræsentanter om, hvorledes distrikterne selv vilde se paa dette, at de vilde tape interessen, vilde føle sig tilsidesat, og at det vilde virke paa selve forsvaret. Jeg er fuldstændig enig med de herrer i det.

Det kan saa være, at hr. Bratlie som Kristianiamand, der aldrig har været ute i distrikterne paa den maate, som jeg og landrepræsentanterne har været, ikke forstaar det, men at hr. kaptein Aavatsmark ikke forstaar det, det synes jeg er rart, han pleier sandelig at ha aapent øie for distrikternes krav og interesser, naar det gjelder hans egne provinser der nordpaa. Aa jo, der er lidt hensyn at ta der ogsaa. Med hensyn til voteringsmaaten over disse forslag har der været bragt forskjellige ting paa bane fra forskjellige hold. Jeg har nærmest tænkt mig, at det var den rigtigste fremgangsmaate at votere først over den kgl. proposition; hvis den blir vedtat, saa er dermed saken avgjort, da har vi like brigadedistrikter og 4-bataljonsregimenter; hvis den ikke blir bifaldt, saa har vi igjen militærkomiteens indstilling og mit forslag. Da kan der voteres alternativt mellem disse, og jeg vil i saa tilfælde ha mit forslag fremsat som selvstændigt forslag. Hvis der voteres først over militærkomiteens forslag, kommer jeg i knipe; ti jeg kan ikke godt stemme mot det og derved resikere at faa 4-bataljonssystemet, som jeg ikke vil ha. Saa jeg vet ikke endnu, om det er rigtig at fremsætte mit forslag som selvstændig forslag. Jeg skal imidlertid endnu engang gjenta, hvad det gaar ut paa. Det gaar ut paa 3 regimenter à 3 bataljoner i de to østlandske brigader og i trondhjemske brigade, og 8 bataljoner i vestlandsbrigaderne organisert i 3 regimenter paa 3, 3 og 2 bataljoner, under forutsætning av, naar man kommer til avsnittet regimentsstaber i indstillingen, at avgjøre, om man skal oprette regimentsstaber for disse 2-bataljonsregimenter eller ei, og under forutsætning av, at man senere ved en særskilt votering avgjør, om man skal ta tverdeling eller ei. Mit forslag berører altsaa ikke tverdelingen; den kan man likesaa godt faa efter mit som efter militærkomiteens forslag. Jeg har omredigert mit forslag lidt, saa det nu lyder saa:

"De to østlandske brigader og trondhjemske brigade opsættes i det væsentlige i overensstemmelse med kommanderende generals forslag", - dog saaledes, at der ved en senere votering avgjøres, om tverdeling skal indføres.

Kristiansandske og bergenske brigade inddeles hver i 8 bataljoner, de organiseres i 2 regimenter à 3 bataljoner og 1 regiment à 2 bataljoner".

Jeg skal indskrænke mig til dette, idet jeg forbeholder mig senere at ta bestemmelse om, hvorvidt jeg vil ha mit forslag fremsat som selvstændig forslag, eller om jeg fremdeles, som jeg før antydet, vil ha det som et tillæg til militærkomiteens indstilling. Det beror paa, hvorledes voteringen blir ordnet.

Præsidenten; I anledning av den sidste ærede talers uttalelse om voteringen vil jeg bemerke, at selvfølgelig kan der ingen avgjørelse finde sted, før der er fremsat forslag, og forslag er endnu ikke fremsat.

Valeur: Jeg er, siden jeg sidst hadde ordet, blit tat i skole av to krigere, dhrr. Bratlie og Aavatsmark. Det maa jo indrømmes, at den kamp, som jeg, ringe mand, kan føre mot de sakkyndige ikke er parti égal, og ingen kan fordre, at jeg skal opta kampen paa den maate, de har ført den her. Jeg har imidlertid noteret mig nogle enkelte punkter, som jeg vil hæfte mig lidt ved.

Adskillig av det, som hr. kaptein Aavatsmark fremførte i sit elegante foredrag, er blit imøtegaat av statsraaden; men der var et par andre punkter, jeg hæftet mig ved. Han sa, at man maatte ikke tro, der var saadanne patriarkalske forhold paa landet, at officerer, underofficerer og soldater levet i den skjønneste forening. Men han indrømmet, at det kunde være ønskelig, at der var saadanne forhold, og der var fra hans side intet i veien for, at saadanne forhold kunde etableres; han vilde gjerne akseptere dem. Men da vil jeg spørre hr. Aavatsmark: Vet han ikke, at de forhold engang har eksistert? Vet han ikke, at vi har hat chefsgaarder, og at kompanicheferne har levet sammen med soldaterne ute i distrikterne? Vet han ikke, hvad resultatet var? Resultatet var, at de blev simpelthen saa rustificert, dhrr. officerer, at man maatte se til skyndsomt at hitbringe en anden ordning. De blev i den grad rustificert, at de var litet skikket til sin gjerning. Og det blev anført som et argument, at folk, som hadde videnskabelig utdannelse og som skulde følge med sin tid, selvfølgelig ikke kunde leve saa avsondret ute paa svarte bondelandet; de maatte være sammen med folk, som de kunde utveksle meninger med, saa de kunde holde sig paa høide med sin tid og med utviklingen. Derfor forekommer det mig meget rart, at hr. Aavatsmark ikke kjender til det. Og jeg vil si til hr. Aavatsmark personlig, at jeg ikke vil unde ham den skjæbne, at han skulde leve saaledes i distriktet avsondret fra alt. Jeg tror ikke, vi hadde den smarte mand, vi har i hr. kaptein Aavatsmark, om han skulde leve en tid som officer ute i et avsides distrikt.

Ivar Aavatsmark: Jeg bor i Namdalen.

Valeur: Ja, men representanten har været mange aar herinde paa stortinget, i generalstaben osv.

Saa uttalte hr. Aavatsmark, at hvad jeg hadde uttalt om de 4 like brigader, det, at jeg ønsket, at 3dje og 4de brigade skulde være av samme størrelse som de andre brigader, det var distriktshensyn mot landshensyn. Hva er landshensyn? Jeg skulde tro, at landshensyn er en bundt av berettigede distriktshensyn og som blir noget helt og kraftig derved, at de er bundtet sammen. Dersom man tilsidesætter berettigede lokale hensyn, fremmer man sandelig ikke landshensynene. Og hvad egeninteresser skulde vi ha? Hvad er vi interessert i? Mig personlig og de øvrige representanter er det like fedt, hvorledes dhrr. militære inndeler brigaderne. Men vi ser det fra et almindelig standpunkt, vi ser det fra det standpunkt, at

naar engang dette distrikt er blit tildelt en ting, skal det ikke vilkaarlig berøves den. Jeg gjentar, hvad jeg sa i formiddag, at her er ikke tale om at indføre noget nyt, nogen tidsmessig forbedring, men her er tale om at knipe av, at skjære væk, hvad dette distrikt i en lang aarrække har hat. Det er det, som oprører, og det var om det, jeg brukte det uttryk, at jeg fik et stik i hjertet. Det fik jeg, da jeg første gang læste militærkomiteens indstilling og saa min egen kjære brigade saaledes reducert. Jeg har ikke talt for andre, specielt ikke for hr. Hjertenæs. Hr. Hjertenæs kunde ikke forstaa det. Der var saa meget andet, som han ikke kunde forstaa. Hans foredrag vrимlet i det hele tat av det, at han ikke kunde forstaa forskjellige ting. Jeg kunde heller ikke forstaa hr. Hjertenæs, og heller ikke kunde jeg forstaa ham, da han talte om "tradiationer".

Hr. Bratlie uttalte, at der ikke var nogen enighet mellem os sørlands- og vestlandsrepræsentanter, og han anbefalte os at anvende middagsstunden paa den grusomme maate, at vi skulde komme sammen her i stortinget og forsøke at sammenarbeide os til enighet, saa skulde han ha interesse av at se det morsomme resultat, som fremkom derav. General Bratlie tar aldeles feil. Der eksisterer ingen uenighet mellem os. Vi er saa skjønt enige, som vi kan være. Vore fordringer er smaa og beskedne; vi fordrer kun, at vi skal faa beholde det, vi har - nichts weiter, og i den henseende er vi enige allesammen. Vi har ikke git os av med at bevæge os paa grænsen av dette brigadedistrikt, hverken paa de nordlige eller østlige dele; det overlater vi til administrationen. Vi vil ikke her i debatten gaa i detaljer og si, at der skal grænsen gaa og der skal grænsen gaa; det antar jeg er meget vanskelig at gjøre her i stortinget. Men jeg tror, at naar denne hærordning skal iverksættes, vil administrationen bl.a. faa den opgave at fastsætte disse grænser, bevæge dem frem og tilbake. Der vil altid selvfølgelig blandt dem, som bor paa grænsen, være misnøie med ordningen; der blir misnøie paa den ene eller den anden kant, enten de sogner til Stavanger eller til Bergen; men det er en vanskelighet, som administrationen faar løse, og som ikke vedkommer os. Saa talte hr. Bratlie om, hvorledes vor neutralitet skulde opretholdes, naar Kristiansand var faldt i fiendehaand. Han sa, at da kunde der ikke være nogen nytte i, at vi hadde like brigader, men da maatte en kombinert brigade, en hærighet komme fra østlandet og jage fienden ut og fri Kristiansand. Jeg har en levende følelse av, at naar vi taler om disse ting, taler vi paa en maate som de blinde om farverne. Hvad vet vi, naar farens stund kommer, og hvad kan vi med vor lærdom staa og docere her saa og saa? Vi skal ikke indlate os paa spaadom, vi er ikke profeter nogen av os, hverken store eller smaa i den henseende. Jeg tror, at naar fienden kommer, og ulykken rammer os, faar vi ogsaa handle efter vor bedste overbevisning, og da tror jeg, at Kristiansands brigade vil være meget heldigere

situert, naar den har den samme størrelse og det samme folketal som de andre, det er nu min mening. Videre skal jeg ikke komme ind paa det spørsmål.

Hr. Grivi talte om, at han likte ikke noget videre, at Telemarken skulde være under Kristiansand. De var pent behandlet, og der var godt forhold; men han syntes, at i geografisk henseende hørte de nærmere under 2den eller 1ste brigade end de hørte under Kristiansand. Ja, det kan saa være; men jeg vil dog minde hr. Grivi om, at en saa anset militærforfatter som oberst Erichsen anførte det som et bevis paa, hvor urimelig man har været, at man vilde frarive kristiansandske brigade Telemarkens bataljon, som i en lang aarrække har sortert derunder. Saa sa hr. Grivi, at i 1905 var Telemarkens bataljon den, som var først fremme paa grænsevagten. Ja, men jeg vil spørre hr. Grivi: Var det ikke godt for Telemarkens bataljon, at de var først fremme, og hørte de ikke under Kristiansand? Det var altsaa ingen hindring for at komme først frem. Jeg tænker forresten, at aarsakerne til, at Telemarkens bataljon dengang kom først frem til grænsevagt, var ganske andre, som hr. Grivi ikke har berørt der. Selvfølgelig hadde man andre, som kunde kommet tidligere frem; men av visse grunde blev Telemarkens bataljon sendt derop.

Nu med hensyn til realiteten vil jeg gjenta, hvad jeg sa i formiddag, at vi kan bestemme, hvad vi vil her i forskjellige henseender, saa vil der altid være anledning til at gjøre det om, til at rette paa det siden, efter tid, omstændigheter og erfaring; men hvis vi nu idag gaar til at indføre ulike brigadedistrikter, har vi truffet en avgjørelse, som vil vare for fremtiden; da har vi brændt vore skibe, da avskjærer vi os adgangen til at gjøre det godt igjen senere. Det er min inderligste overbevisning. Nu vil jeg spørre: Hvem er det, vi har som talsmænd for disse sterke brigader? Jo, vi har her i stortinget bl.a. to officerer, kaptein Aavatsmark og general Bratlie, som talsmænd for disse ulike brigader. Men hvem har vi paa den anden side? Paa den anden side har vi kommanderende general, vi har den departementale komite, vi har departementet, og vi har alle officerer i bergenske og kristiansandske brigade. De har git sin motiverte forestilling, som findes trykt og omdelt her i tinget. Og saa har vi endelig til syvende og sidst den store almindelige opinion i disse distrikter. Nu vil jeg si: vi er saa uheldige eller heldige her i stortinget, at vi har to officerer, som har gjort sig til talsmænd for ulike store brigader. De veier her i stortinget saa meget, de behandles med den mest utsøkte courtoisie, man hører paa dem med den største opmerksomhet, og man samler sig beundrende om dem. Og de er dygtige folk, de er flinke karer, som avvinder os al respekt. Men nu vil jeg spørre disse to herrer: Veier disse andre officerer, som jeg har nævnt, ingenting? Er de saa lette allesammen, at de veies op av de to officerer, som vi har her? Det tror jeg ikke. Jeg er ikke sakkyndig, det skal være sikkert; men jeg paaberaaber mig alle disse andre autoriteter, som her er

sakkyndige, og jeg stiller likeoverfor de sakkyndige i militærkomiteen sakkyndigheten hos alle disse andre, som jeg her har nævnt. Disse brigaders inndeling faar bli for mig som den vil, jeg kan ikke gjøre ved det; men en ting vet jeg og det er det, at hvis her skulde bli besluttet ulike brigader, saa vil der være utsaet et misnøiens frø, som kan komme til at vokse sig stort, og jeg tror, at hvis militærkomiteens medlemmer riktig hadde forstaaelsen av det, vilde de ikke med glad og let sind gaa til en foranstaltning, som befolkningen har saa meget imot. Jeg hørte nok hr. Aavatsmark i formiddag, da han hadde ordet, si, at folkeopinionen hadde litet at si, folket hadde ikke noget skjøn paa dette, der maatte andre folk til for at greie det; de skulde bare ha med betalingen at gjøre og med omkostningsoverslagene. Det undret mig at høre hr. Aavatsmark si det. Jeg har alltid oppfattet ham som en svært demokratisk mand, og det tror jeg ogsaa, han i virkeligheten er; men paa det punkt tror jeg han er svært litet demokratisk. Naar vi skal ha en ny hærordning, er jeg av den opfatning, at man bør søke at faa en saadan hærordning, at folket med god vilje og med let og glad sind setter skuldrene til og bærer det frem mot det maal, hvortil det bør komme.

Statsraad Lowzow: Endel av, hvad jeg har at si, er rigtignok sagt av de foregaaende talere; men jeg skal i al korthet gjenta min argumentation for, at vi beholder armeen i det væsentlige saavidt mulig inndelt som den er. Med hensyn til 3- eller 4-bataljonsregimenter har vi eksempler paa 4-bataljonsregimenterne fra Rusland, fra Østerrige, fra Bulgarien og fra Danmark, og vi har vor nuværende organisation av 1887, som gik ut paa, at vi skulde kjæmpe med brigader paa 4 bataljoner. Av autoriteter, som har været med paa at foreslaa eller som har tat ordet for 4-bataljonsregimenter, har vi general Hoff. Det blev sagt av en taler tidligere, at han væsentlig var departementsmand. General Hoff var, efterat han var blit brigadechef og var kommet ind i det militære, betragtet som en udmerket dygtig brigadechef. Jeg mener, jeg skylder ham at si det likeoverfor, hvad der er fremført mot ham tidligere. Vi har generalstabschef Haakon Hansen, som har gjort megen tjeneste i infanteriet, vi har oberst Strugstad, oberst Georg Stang, general Keilhau med flere. Jeg mener, at naar alle disse ansete officerer har uttalt sig for, gaar det ikke an at bruke saa sterke uttryk mot 4-bataljons regimenterne; vi kunde nok gaa til dem uten betænkning. Hr. Egede-Nissen har talt om, at det vilde bli saa dyrt at transportere folk den lange vei til disse regimenters eksercerpladser. Den departementale komite og departementet har netop av hensyn til utgifterne undladt, hvad man kunde ha lyst til, nemlig at samle dem alle paa hver sin eksercerplads. De er fordelt paa 13 eksercerpladser, og det samme er militærkomiteens avdelinger. Den har 13 regimenter. Saa

kommer hertil, at man efter departementets forslag sparer 3 regimentsstaber.

Der blev talt om forsvaret av Kristiansand, naar det gjaldt at opretholde neutraliteten; det maatte ske paa sjøen. Men det forholder sig ikke saa. Mot angrep fra sjøen kan man nok som regel klare sig, naar man har tilstrækkelige befæstninger. Erfaring fra de senere aar viser, at alle sjøbefæstninger blir tat fra land, og det blir paa land, den avgjørende kamp kommer til at staa ogsaa om vore kyststeder.

Hr. Grivi talte om, at man maatte ha øinene vendt mot øst, og derfor maatte man samle mest mulig i de østlandske brigader. Ja, alle har hat øinene vendt mot øst, og efter de øvrige forslag er der sørget for, at man kan ha flere tropper i det østlandske, end efter militærkomiteens forslag. For hvis man tænker paa, hvad der staa nord og øst for Gimlemoen, saa vil man se, at her har militærkomiteen 18 bataljoner i de to brigader og et jægerkorps, der staa som en løs bataljon; den har tilsammen 19 bataljoner nord og øst for Gimlemoen. Departementet har 16 i brigaderne, 2 paa Graatenmoen eller Heistadmoen, nemlig Telemarkens, og desuten de to jægerkorpsbataljoner. Da staa der 20 bataljoner av de tre brigader, jeg har nævnt, paa østlandet. Etter kommanderende generals forslag vil forholdet være endda bedre. Etter det har man to østlandsbrigader med 18 bataljoner og et regiment paa 3 bataljoner av kristiansandske brigade paa Heistadmoen. Det er 21 bataljoner, som staa i det østenfjeldske. Etter kaptein Høstmarks forslag vil det samme bli tilfældet; i trakterne nord og øst for Gimlemoen, i det østenfjeldske vil han ogsaa ha 21 bataljoner. Derfor synes jeg ikke, det gaar an at anføre som et argument for militærkomiteens indstilling, at de har sikret sig bedre mot øst. Vistnok staa de bataljoner, som efter kommanderende generals forslag og efter hr. Høstmarks forslag og departementets forslag skal staa der, ikke i Akershusbrigaderne, det er sandt; men der er ingen skade sket ved det. Etter departementets forslag vil de to Telemarksbataljoner og de to jægerkorpsbataljoner til en begyndelse danne infanteriet i et reservekorps, hvortil kristiansandske brigades specialvaaben kan slutte sig saa længe, til denne brigades øvrige infanteri kommer efter. Etter kommanderende generals forslag vil de tre bataljoner i Kristiansand ogsaa kunne rykke frem og forene sig med Kristiansands brigades specialvaaben og gjøre fuldt likesaamegen nytte derved, som om de stod i Akershusbrigaderne.

Med hensyn til infanteriets styrke staa der nu i de første 12 aarsklasser 55254 mand; det vil si: hvis vi kun opsætter 42 bataljoner som efter militærkomiteens og departementets forslag, vil der gjennemsnitlig i hver bataljon være 1316 mand. Opsætter man efter Høstmarks forslag 43 bataljoner, vil der i hver bataljon gjennemsnitlig være 1245 mand. Opsætter man efter

kommanderende generals forslag 45 bataljoner, saa vil der i hver av disse bataljoner være 1228 mand. Det vil si, der er fuld styrke til den første opsætning, og man vil ha en betydelig reserve til efterhaanden at fylde bataljonerne under en krig. Og naar vernepliktsloven i sin tid kommer til at sænke utskrivningsgrænsen, og man beholder de 12 aarsklasser, saa vil mandskapsstyrken fremdeles stige og befolkningstilvæksten vil naturligvis gjøre det samme, saa at vi vil ha fuldstændig nok til de 45 bataljoner.

Jeg optar principaliter departementets forslag. Jeg har fremlagt et forslag paa præsidentens bord, som gaar ut paa, at infanteriet i de 5 sydlige brigadedistrikter inddeles med hensyn til brigader, regimenter og bataljoner, som departementet har foreslaat. Jeg vil si, at det er gjort ikke i og for sig for at beholde 4-bataljonsregimenterne, for jeg anser det militært set omtrent like bra, enten der er 4 eller 3 bataljoner i regimentet - det har jeg stadig fremholdt. Men jeg har beholdt de 4 bataljoner for at forrokke mindst mulig infanteriets organisation. Det er et viktig hensyn dette, at man i de første aar skal slippe en større del av den svakhet, som følger med omorganisation.

Subsidiært vil jeg holde paa hr. Høstmarks forslag, som vil gi os 3 brigader, som er sterkere, men la os beholde bergenske og kristiansandske brigade med den styrke, de nu har. Dette vil lede til, at de i sin tid vistnok igjen vokser op til samme styrke som de andre brigader, fordi infanteriet vil faa saa meget større mandskapstilgang end det nu har.

Jeg skal nævne en ting, som man ogsaa maa være opmerksom paa her, naar det gjelder brigadernes styrke og kanskje spesielt bergenske brigades. Der er talt om front mot øst her paa østlandet og om front mot syd; men den front mot øst og vel ogsaa mot sjøen den kan vi faa andetsteds ogsaa. Vi kan faa saadanne fronter temmelig langt nordpaa, vi kan faa dem ved Trondhjem, og vi kan faa dem ved Narvik. Og hvis fiendens bestræbelser netop gaar ut paa at frata os disse distrikter deroppe, kan det nok være, at vi kan motta støtene hernede med de 2 akershusiske brigader og kristiansandske brigade og saa se til at faa bergenske brigade nordover til Trondhjem eller kanskje endnu lenger op - sjøveien, hvis det lar sig gjøre, eller med jernbanen til Trondhjem og videre nordover. Men det, at vi kan ha bruk for bergenske brigade i det trondhjemske eller lenger mot nord, er et alternativ, som ikke ligger saa fjernt, og et moment mere for at ønske en sterk bergenske brigade.

Præsidenten: Statsraaden har fremsat saadant forslag: "Ved gjennomførelsen av den nye hærordning skal infanteriet i de 5 sydlige brigadedistrikter i det væsentlige inddeles i brigader, regimenter og bataljoner som i den kongelige proposition foreslaat".

Subsidiært har statsraaden sluttet sig til hr. Høstmarks forslag, som nu er omredigert og lyder saa:

"De to østlandske brigader og trondhjemske brigade opsættes i det væsentlige i overensstemmelse med kommanderende generals forslag, - dog saaledes at der ved særskilt votering avgjøres om tverdeling skal indføres.

Kristiansandske og bergenske brigade inndeles hver i 8 bataljoner, der organiseres i 2 regimenter à 3 bataljoner og 1 regiment à 2 bataljoner".

Præsidenten vil la disse forslag trykke, saa de kan ligge paa repræsentanternes borde imorgen. Hr. Egede-Nissen har forbeholdt sig at opta komiteens indstilling fra forrige aar. Hvis der fremlægges noget saadant forslag fra hr. Egede-Nissen, er det kanske hensigtsmæssigt, at ogsaa det trykkes. Derhos foreligger selvfølgelig komiteens indstilling. Hr. Bratlie har ordet.

Bratlie: Det vilde være ønskelig for mig, naar jeg nu skal svare til de forskjellige herrer, som har talt, siden jeg har hat ordet, at ha anledning til at se de forslag, som er fremsat. Jeg skulde derfor helst ville vente med at ta ordet til imorgen, naar disse forslag blir omdelt paa repræsentanternes pladse. Jeg antar ogsaa, at forsamlingen er træt efter den lange debat, som har paagaat her i hele dag.

Præsidenten: Efter dette vil præsidenten foreslaa, at den videre behandling av denne sak utstaar til imorgen formiddag kl. 10.

C. Berner: Jeg slutter mig til hr. Bratlies uttalelse om hensigtsmæssigheten av at faa de forskjellige forslag trykt, inden vi fortsætter debatten. Men jeg vil benytte leiligheten til at henstille til hr. Høstmark at ta under overveielse, om ikke hans forslag paa et enkelt punkt burde undergaa en redaktionsforandring; saavidt jeg i farten kunde høre, er det paa det punkt, som jeg sigter til, formelt litet heldig. Det kunde jo skje, inden forslaget trykkes.

Præsidenten: Præsidenten la ogsaa merke til, at der var noget i hr. Høstmarks forslag, som var formelt litet heldig. Jeg vil derfor henstille til hr. Høstmark, at han, om han vil forandre dette, gjør det, før det oversendes til trykkeriet.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Præsidenten gaar ut fra, at han har stortingets samtykke til ogsaa imorgen at sette møtet for lukkede døre med adgang for de samme herrer som før.

Møtet hævet kl. 19.50.